

Никола Костур, ПОВПАТАК ИЗ МРТВИХ, Београд, Музеј жртва геноцида, Библиотека: Сведочанства, књига 3, репринт (прво издање, Чикаго 1965), 2015, 134.

Музеј жртва геноцида је у оквиру обележавања 70-годишњице од пробоја последњих затоčenika концентрационог логора Јасеновац (22. април 1945) и нестanka Независне Државе Хрватске (мај 1945) објавио друго издање књиге Николе Костуре *Povratak iz mrtvih*, публиковане 1965. године у Чикагу, Сједињене Америчке Државе, у издању Покрета српских четника Равне Горе.

Никола Костур је родом из села Цивљане код Врлике у Далмацији, удаљеног двадесетак километара од Книна. Цивљане је било српско насеље, без иједног римокатолика. У свом сведочанству, Костур је описао своје страдање и спа-сенје током 1941. године, а посебно свој „пут“ од Грачаца до Туčić јаме на Велебиту између 3. и 4. јула 1941. Никола Костур је преживео бацање у Туčić јаму на Велебиту од усташа. У Туčić јаму усташе су бациле хиљаде Срба из Like и Книнске Крајине. Стицајем околности успео је да изађе жив из јаме. После Другог светског рата живео је у Енглеској (London). У 73. години живота посетио је Цивљане, које је напустио крајем Другог светског рата, заједно са четницима Динарске четничке дивизије Југословенске војске у отаџбини. Никола је снимио интервју за Телевизију Крајине код Туčić јаме 1993. године, када је посетио завицај. Умро је исте, 1993. године.

Ова књига има велики значај као историјски документ, јер описује лични доживљај писца, који је проверен и утврђен, како је овде испричан, и од стране непријатељских окупаторских власти (италијанских). Ово је био само један случај

који се тих дана дешавао шиrom нацифашистичке Независне Државе Хрватске, у свим крајевима у којима су живели Срби. Државне власти NDH су систематски вршили истреbljenje Срба. Планрано је да се једна трећина Срба протера, једна трећина да пређе у римокатоличку веру, а једна трећина да се физички уништи. Срби су били принуђени да се dignu на устанак, да бране голе животе, своје и својих породица. Устанак у овим крајевима предводио је свеštenik Момчило Ђујић, парох из села Strmica на тромеђи Bosne, Далмације и Like.

Посебно вредни и упечатљиви су ауторови описи: hapšenja њега и његових рођака од усташа, њиховог спровођења до јаме и бацања у јаму, свог изласка из јаме, susreta са првим људима после беге из јаме, преласка преко реке Зрмање у италијанску зону, боравка у амбуланти у Кистанјаме, susreta са српским избеглицаме у гостioniци Симе Королије у Кистанјаме, лечења у болници у Шибенику, разлика у односу италијанских и хрватских лекара према српском ранјенику у шибенској болници, поновног одласка у Кистанје, приче о храбрим Србима који су се супротставили усташаме и NDH.

Сведочење Николе Костуре је поново објављено захваљујући финансијској подршци породице Костур и стручној и логистичкој помоћи Музеја жртва геноцида. Ниједан примерак није продан, по жељи породице Костур, већ је читав тираж подељен као поклон породице Костур и Музеја жртва геноцида. Велики део тиража је подељен српској дијаспори у Великој Британији, САД и Аустралији.

Најновије издање Музеја жртва геноцида представља још један облик доприноса у доказивању починјеног злочина геноцида који је над Србима планирала, организовала и извршила у Другом светском рату Независна Држава Хрватска.

U knjizi je objavljena i izjava Radeta Stanojevića iz Otišića, Vrlika, srez Sinj, data u Komesarijatu za izbeglice i preseljenike u Beogradu 22. maja 1943. godine, iz Vojnog arhiva u Beogradu. Dokument je ranije objavljen u knjizi Antuna Miletića, *Koncentracioni logor Jasenovac 1941–1945, Dokumenta*, II, Beograd–Jasenovac 1986. Rade Stanojević je bio zatočen najpre u Banja Luci, potom u Gospiću i na kraju u Jasenovcu, odakle se spasio bekstvom.

Nenad Antonijević

JUGOSLOVENSKO-POLJSKI ODNOSI U XX VEKU, Zbornik radova sa međunarodne naučne konferencije održane 9–10. oktobra 2014. u Beogradu, urednici: Momčilo Pavlović, Andžej Začmiński, Dragomir Bondžić, Beograd, Institut za savremenu istoriju, 2015, 492.

Nastavljajući uspešnu saradnju, u Beogradu je, u organizaciji Instituta za savremenu istoriju i Instituta za istoriju i međunarodne odnose sa Univerziteta Kazimira Velikog iz Bidgošća (Poljska), 9–10. oktobra 2014. održana međunarodna naučna konferencija „Jugoslovensko-poljski odnosi u XX veku“. Rezultat te konferencije jeste zbornik radova pod istim nazivom koji je naučnoj javnosti predstavljen septembra 2015. godine. Zbornik obuhvata 27 radova, od čega je 13 autora iz Poljske (uglavnom sa Univerziteta „Kazimir Veliki“ iz Bidgošća, zatim iz Varšave, Gdanjska, Jagelonskog univerziteta u Krakovu i Vroclava) i 14 autora iz Srbije (iz Instituta za savremenu istoriju, Instituta za noviju istoriju Srbije i Instituta za strategijska istraživanja u Beogradu). Hro-

nološki okvir zbornika je „kratki dva-deseti vek“, odnosno period od Prvog svetskog rata do početka 90-ih godina i sloma socijalizma u istočnoj Evropi.

Hronološkim početkom obrađivanog perioda bave se dva rada: pisanje poljske štampe u Pruskoj o atentatu u Sarajevu 1914. godine obradio je profesor Zdislav Bjeganjski, a sećanja poljskog lekara i naučnika Ludvika Hiršfelda na Prvi svetski rat Jasmina Milanović i Zoran Vacić.

O različitim aspektima međusobnih odnosa u periodu između dva svetska rata pisala su četiri autora iz Srbije. Diplomatskim odnosima Poljske i Kraljevine SHS/Jugoslavije u međuratnom periodu iz različite perspektive bave se radovi Srđana Mičića i Milana Gulića. Bojan Simić je napravio uporednu analizu Jugoslavije i Poljske u kontekstu organizacije državne propagande u Evropi tokom 30-ih godina, a Dejan Zec je razmatrao jugoslovensko-poljske fudbalske susrete u istom periodu.

O Drugom svetskom ratu pisala su trojica srpskih autora: Rade Ristanović (Invazija na Poljsku 1939. iz perspektive beogradske štampe), Milan Koljanin (Poljske izbeglice u Jugoslaviji 1939–1941) i Milan Terzić (Prilozi za istoriju jugoslovensko-poljskih odnosa u Drugom svetskom ratu).

Ipak, većina radova u zborniku obrađuje odnose dveju zemalja posle Drugog svetskog rata. Slobodan Selinić je pisao o školovanju jugoslovenskih učenika u poljskoj privredi 1947/48, a Momčilo Pavlović o raznim oblicima saradnje zemalja narodne demokratije od 1945. do 1948. na primeru Poljske i Jugoslavije. U bogato ilustriranom članku Andžej Začmiński je prikazao mesto Josipa Broza Tita u vizuelnoj propagandi u poljskoj štampi od 1949.